

विषयसूची

१. पृष्ठभूमि.....	१
१.१. विगतमा भएका प्रयासरू.....	२
१.२. वर्तमान अवस्थाको समीक्षा.....	३
१.३. समस्या, चुनौती र अवसर.....	४
१.४. नीति निर्माणको आवश्यकता पहिचान.....	५
१.५. परिभाषा.....	७
२. नीतिमार्गदर्शन-.....	८
२.१. नीति निर्माणका मार्गदर्शक सिद्धान्त तथा आधारहरू.....	८
२.२. दूरदृष्टि.....	८
२.३. लक्ष्य.....	९
२.४. उद्देश्य.....	९
२.५. रणनीतिहरू.....	९
२.६. कार्यनीतिहरू.....	१०
३. नीति कार्यान्वयनका आधारहरू.....	१४
३.१. संस्थागत संरचना र जनशक्ति.....	१४
३.२. वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन.....	१५
३.३. कानुनी व्यवस्था.....	१५
३.४. अन्तर नीति समन्वय.....	१६
३.५. अन्तर मन्त्रालय समन्वय.....	१६
३.६. जोखिम व्यवस्थापन.....	१६
४. नीति अनुगमन, समीक्षा तथा पुनरावलोकन.....	१६
४.१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन.....	१६
४.२. नीति समीक्षा तथा पुनरावलोकन.....	१७

कोशी प्रदेश नवीकरणीय ऊर्जा नीति, २०८१

१. पृष्ठभूमि

नेपालले संघीय शासन प्रणाली अङ्गीकार गरी राज्यको मूल संरचनाका रूपमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको व्यवस्था गर्दैतीने तहको अधिकारलाई संविधानको अनुसूची-५ देखि अनुसूची-९ सम्म एकल र साझा अधिकार सूचीको व्यवस्था गरी राज्यशक्तिको बाँडफाँड गरेको छ। नेपालको संविधानको धारा ५१ को खण्ड (छ) को (३) मा प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण,सम्बर्द्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति अन्तर्गत नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादन तथा विकास गर्दै नागरिकका आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिका लागि सुपथ र सुलभ रूपमा भरपर्दो ऊर्जाको आपूर्ति सुनिश्चित गर्न र ऊर्जाको समुचित प्रयोग गर्ने राज्यको नीति रहेको छ। संविधानको अनुसूची-६ अन्तर्गत प्रदेश सरकारको एकल अधिकार सूचीमा प्रदेशस्तरकोविद्युत रहेको छ भने अनुसूची-९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार क्षेत्रभित्र विद्युत रहेको छ।

सोही राष्ट्रिय योजना (२०८१/८२-२०८५/८६) ले आ.व. २०७९/८० सम्ममा २८७७ मेघावाट विद्युत उत्पादन क्षमतालाई आ.व.२०८५/८६ सम्ममा ११७६९ मेघावाट र आ.व. २०७९/८० मा ९६.७ प्रतिशत परिवारमा विद्युत पहुँच रहेकोमा यसलाई सतप्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ। साथै आ.व. २०७९/८० को ऊर्जाको उपभोगमा नवीकरणीय ऊर्जाको अनुपात ४.६९ प्रतिशतबाट आ.व. २०८५/८६ मा १० प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ।

कोशी प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना (२०८१/८२-२०८५/८६) ले आ.व. २०८०/८१ सम्ममा ७०० मेघावाटको विद्युत उत्पादन क्षमतालाई आ.व.२०८५/८६ सम्ममा ३३०० मेघावाट र ९५.५० प्रतिशत परिवारमा विद्युत पहुँच रहेकोमा यसलाई ९८ प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ। साथै ऊर्जाको उपभोगमा नवीकरणीय ऊर्जाको आ.व. २०८०/८१ मा रहेको अनुपात ३ प्रतिशतबाट आ.व. २०८५/८६ मा ८ प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ।

नेपालले दिगो विकास लक्ष्यको बुँदा नं. ७ को लागि विभिन्न महत्वकांक्षी लक्ष्यहरू राखेको छ, जसमा सबैका लागि सुपथ,सुलभ,दिगो र आधुनिक ऊर्जाको सुनिश्चितताको लक्ष्य रहेको छ। सन् २०३० सम्म नेपालले प्रतिव्यक्ति विद्युत खपत ७०० किलोवाट घण्टा पुर्याउँदै १०० प्रतिशत जनतामा विद्युतको पहुँच पुर्याउने लक्ष्य राखेको छ। घरायसी प्रयोजनमा खाना पकाउनका लागि प्रयोग हुने जैविक इन्धनको प्रयोगलाई ३० प्रतिशतमा झार्ने लक्ष्य लिइएको छ।

उल्लेखित लक्ष्य प्राप्तिको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच सहकार्य एवं समन्वयात्मक पहलकदमी, योगदान र नेतृत्वदायी भूमिकाको अपेक्षा गरिएको छ। प्रदेशस्तरमा नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन र विकास गर्न आवश्यक नीतिगत, संरचनागत र प्रक्रियागत आधारहरू तयार गर्न अपरिहार्य रहेको छ।

प्रदेशस्तरबाट तहगत सरकारबीच समन्वय र सहकार्यका आधारमा नवीकरणीय ऊर्जाबाट उज्यालोका लागि विजुली, खाना पकाउने सफा ऊर्जा, पानी तताउने, अन्य उपभोग्य प्रयोग, सामाजिक आर्थिक विकासका लागि व्यावसायिक र उत्पादनमूलक ऊर्जाको प्रयोग, साना तथा घरेलु उद्योगको लागि आवश्यक ऊर्जा (On-Grid and Off-Grid प्रविधिहरू मार्फत) उपलब्ध गराई समानतामूलक आर्थिक विकासका लागि नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन र विकास गर्न आवश्यक र बाञ्छनीय भएकाले कोशी प्रदेशको नवीकरणीय ऊर्जा नीति, २०८१ तयार गरिएको हो।

१.१. विगतमा भएका प्रयासहरू

विगतमा कोशी प्रदेशमा नवीकरणीय ऊर्जाको विकास र प्रवर्द्धनका लागि केहि कामहरू भएका छन्। खासगरी यस्ता कामहरू सङ्घीय सरकार, वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र मार्फत गरिएका छन् जो निम्न अनुसार छन्:-

१.१.१ ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रमा विद्युतीय पहुँच विस्तार गर्न लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माण,

१.१.२ खाना पकाउने स्वच्छ ऊर्जा उपलब्ध गराउन ३४४ वटा गोवरग्याँस प्लान्टहरूको निर्माण तथा फलामे सुधारिएको चुलो ४८२ थान वितरण,

१.१.३ उज्यालोको लागि २९९४ वटा सौर्य घरायसी प्रणालीहरू वितरण,

१.१.४ सार्वजनिक सेवालाई प्रभावकारी बनाउन सरकारी, सामुदायिक भवनहरू, विद्यालयहरू तथा स्वास्थ्य चौकीहरूमा ४ वटा संस्थागत सौर्य प्रणालीहरू उपलब्ध गराईएको,

१.१.५ विद्युतीय प्रयोगबाट खाना पकाउन ६१३ थान विद्युतीय चुलोहरू वितरण गरिएको।

माथि उल्लेख गरिएका बाहेक प्रदेश सरकारले विगतका वर्षहरूमा १० वटा लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको मर्मतसम्भार कार्य, Compressed Natural Gas (CNG)/गोवरग्याँस निर्माण, सौर्य ऊर्जामा आधारित सिंचाई/खानेपानी लिफ्टिङ्ग, घरायसी सौर्य प्रणालीहरू वितरण गर्ने कार्य सम्पन्न गरेको छ। संघीय अनुदानमा विगतमा सम्पन्न भएका कतिपय आयोजनाहरू रूग्ण भई सञ्चालनमा कठिनाई आएको र विद्युतीय आपूर्ति पहुँचमा समस्या हुँदै गएको छ।

१.२. वर्तमान अवस्थाको समीक्षा

नवीकरणीय ऊर्जा प्राकृतिक स्रोतबाट निरन्तर उपलब्ध हुने, अनन्त कालसम्म पुनः प्रयोग गर्न सकिने र वातावरणमैत्री हुने गर्दछ। नवीकरणीय ऊर्जालाई बैकल्पिक ऊर्जा वा स्वच्छ ऊर्जा पनि भन्ने गरिन्छ।

नेपालमा हाल ऊर्जाको खपतका लागि विभिन्न मुलुकबाट आयात गरिएको प्रशोधित पेट्रोलियम पदार्थ र कोइलामा भरपर्नु परेको छ। सन् २०१५ को मध्यतिर पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा भएको अवरोधबाट नेपालको उत्थानशील जोखिमता अझ टड्कारो रूपमा देखिएको थियो। यातायात क्षेत्र दोस्रो ठूलो ऊर्जा खपत हुने क्षेत्र हो र करिब पूर्ण रूपमा इन्धनको लागि पेट्रोलियम पदार्थमा निर्भर रहेको छ। यो प्रदेशको अवस्था समग्र राष्ट्रिय औषतभन्दा बढी रहेको छ।

यस प्रदेशमा नेपालको जलस्रोतको जलाधार क्षेत्रको २८ प्रतिशत भन्दा बढी क्षेत्र रहेको छ। नेपालबाट बग्ने वार्षिक औसत २२४ अर्ब घनमिटर जलमध्ये २२ प्रतिशत भन्दा बढी ४९.१३ अर्ब घ.मि. पानी यसै प्रदेश भएर बग्दछ। यस प्रदेशको क्षेत्रमा करिब ३४,००० मे. वा. जलविद्युत् उत्पादनको सम्भावना रहेको छ। यस प्रदेशका ७ जिल्लामा सञ्चालित ४४ वटा स-साना प्लान्टबाट ७०० मे. वा. विद्युत् उत्पादन भएको देखिन्छ। करिब २८५४ मे. वा. विद्युत् शक्ति क्षमताका ६८ आयोजना उत्पादन अनुमति लिई निर्माणको चरणमा छन् भने १५९७ मे. वा. क्षमताका २९ वटा आयोजनाको सर्वेक्षण अनुमति पाएका छन्। यी दुवैलाई जोड्दा यस प्रदेशमा ढिलो चाँडो ४४५२ मे. वा. विद्युत् शक्ति उत्पादन हुन सक्ने अवस्था देखिन्छ। ९८ प्रतिशतभन्दा बढी परिवारको विद्युत् सेवामा पहुँच पुगेको छ।

नवीकरणीय ऊर्जाले देशको ऊर्जाको आवश्यकता पुरा गर्न महत्त्वपूर्ण परिपूरकको भूमिका खेल्न सक्छ। यस प्रदेशमा खाना पकाउन प्रयोग हुने इन्धनका स्रोतहरूको अवस्था हेर्दा सबैभन्दा धेरै दाउरा ५३.४० प्रतिशत प्रयोग भएको देखिन्छ। त्यसैगरी सुधारिएको पानी घट्ट ३४६ थान र लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको जडित क्षमता ९९२६ कि.वा. रहेको छ। जसबाट करिब ७८९१५ घरधुरी लाभान्वित भएका छन्। त्यसैगरी साना तथा ठुला घरेलु सौर्य प्रणाली १,१९,७६७ वटा घरधुरीहरूमा जडान भएको र १३५ वटा ठुला बायोग्यासको निर्माण भएको छ। त्यसैगरी ७१,८७१ वटा घरायसी बायोग्यास निर्माण भएको, सुधारिएको माटोको चुल्हो २,१२,४२३ वटा जडान भएको साथै सुधारिएको फलामे चुल्हो ११,७०१ थान जडान भएको छ। त्यसैगरी ५६८ वटा संस्थागत सौर्य ऊर्जा प्रणाली जडान भएको छ। सौर्य खानेपानी र सौर्य

सिंचाइ योजनाहरूको संख्या क्रमशः ४० र ३९६ वटा रहेको र ग्रीड जडित सौर्य ऊर्जा प्रणालीबाट करिब १९ मे.वा. विद्युत उत्पादन भएको छ।

नेपालको ऊर्जाको मुख्य स्रोतका रूपमा खासगरी घरायसी प्रयोजनमा परम्परागत जैविक श्रोतको अत्याधिक प्रयोग हुँदै आएको छ। जैविक श्रोतका रूपमा दाउराको आपूर्तिका खातिर वनविनास अवस्यंभावी बन्दै गएको छ। दाउराको प्रयोगबाट जनस्वास्थ्य त्यसमा पनि नेपालको सन्दर्भमा अधिकांश महिलाहरू खाना पकाउने भूमिकामा रहेकोले महिलाहरूको स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर गरिरहेका छन्। यस प्रदेशको अवस्था समग्र राष्ट्रिय औषतभन्दा बढी रहेको छ।

नेपालभित्र प्रचुर सम्भावना रहेका नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादनलाई प्राथमिकता दिई आर्थिक विकासका गतिविधि,घरायसी कामकाज,यातायात प्रणाली सञ्चालनमा भइरहेको पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोगलाई प्रतिस्थापित गरी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रमा टेवा दिन विद्युत आपूर्तिलाई पर्याप्त,भरपर्दो र सुपथ बनाउन र राष्ट्रिय प्रशारण पुगेको अवस्थामा पनि उपभोक्ताहरूले नियमित विद्युत आपूर्ति सुनिश्चित गर्न प्रदेश सरकारबाट नवीकरणीय ऊर्जाको विकास र विस्तारमा आवश्यक कदम चाल्न अपरिहार्य देखिएको छ।

१.३. समस्या, चुनौती र अवसर

प्रमुख समस्या

नवीकरणीय ऊर्जाको सम्भाव्यता र विद्यमान आपूर्ति सम्बन्धी तथ्याङ्क नहुनु, नवीकरणीय ऊर्जालाई राष्ट्रिय प्रसारणमा आवद्ध गर्न नसक्नु, नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी स्पष्ट नीति तथा योजना तर्जुमा नहुनु, प्रविधि एवम् प्राविधिक ज्ञानको पहुँचमा कमी, नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी नीतिगत अस्पष्टता रहनु, नवीकरणीय ऊर्जा प्रणाली र सेवाहरूको विकास र विस्तारका लागि स्थानीय घरपरिवार, संघसंस्था, ऊर्जा उपभोक्ता समूह, गैरसरकारी संस्था, सहकारी र निजी क्षेत्रका कम्पनीहरूलाई पर्याप्त रूपमा परिचालन गर्न नसकिनु, ग्रामीण विद्युतीकरणका लागि राष्ट्रिय प्रशारण लाइनको विस्तारमा भौगोलिक विकटता, छरपष्ट रहेका वस्ती तथा सीमित सार्वजनिक वित्तीय स्रोत उपलब्ध हुनु, विद्युतसँग सम्बन्धित संस्थागत संरचना तयार भई नसक्नु, पहिचान गरिएका ठूला आयोजनामा पहुँच मार्ग नहुनु, PPA सम्झौतामा विलम्ब हुनु, बढ्दो माग धान्न नसक्नु, थुप्रै ग्रामीण भेगमा विद्युतको पहुँच नहुनु, जग्गा अधिग्रहणमा विवाद भई विलम्ब हुनु, वातावरणीय अध्ययन स्वीकृतिमा अत्याधिक समय लाग्नु, विद्युत चुहावट हुनु, स-साना जलविद्युत आयोजनाको मर्मत सम्भार र पुनरुत्थान हुन नसक्नु, प्रसारण लाइनको अपर्याप्तता, विद्युत उत्पादन र प्रचारण आयोजनामा स्थानीय अवरोध हुनु, विद्युत अनुमति पत्र लिई ओगट्ने प्रवृत्ति रहनु, सेवा गुणस्तरीय नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

चुनौतीहरू

नवीकरणीय ऊर्जाका सम्भावित क्षेत्र र क्षमताको अध्ययन गर्नु, सबल सङ्गठनात्मक व्यवस्था र जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु, नवीकरणीय ऊर्जाका ठूला प्रकृति र व्यावसायिक उत्पादनलाई पि.पि.ए. गरी राष्ट्रिय प्रसारणमा आबद्ध गर्नु, नवीकरणीय ऊर्जाका सामग्रीको उत्पादन गर्नु, प्रदेशमा नवीकरणीय ऊर्जा विकासका लागि आवश्यक समन्वय र उपयुक्त वातावरण तयार हुन नसक्नु, अनुमति प्राप्त आयोजनाको निर्माण गराउनु, उच्च विद्युत् आयोजना लागत अनुसारको स्रोत व्यवस्थापन गर्नु, निर्माणाधीन आयोजना समयमै सम्पन्न गर्नु, विद्युत् चुहावट रोक्नु, विद्युत् नपुगेका ग्रामीण क्षेत्रमा विद्युतीकरण गर्नु, वातावरणीय अध्ययन स्वीकृतिको प्रक्रियालाई द्रुत गतिमा सम्पन्न गर्नु, विद्युत् आयोजनामा स्थानीय जनताको लागत साझेदारी सुनिश्चित गर्नु, निर्माण लागत पुँजी तथा ब्याजदरमा तरलता बढी हुनु आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

अवसर

नेपालमा सौर्य, वायु, वायोग्याँस आदिको प्रशस्त सम्भावना रहनु, वैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादनलाई नयाँ व्यवसायका रूपमा लिन सकिने अवस्था हुनु, प्राकृतिक स्रोत माथिको अनियन्त्रित दोहन नियन्त्रण गरी वातावरण संरक्षण गर्न सक्ने तहगत सरकारको गठन हुनु, हिमक्षेत्रबाट बग्ने नदी तथा अन्य स्थायी पानीको स्रोत भएका नदी नालाको प्राचुर्यता हुनु, माथिल्लो अरूण पिकिङ आर-ओ-आर, तमोर जलाशय, दुधकोशी जलाशय जस्ता क्षमताशील आयोजना रहनु, सरकारको प्राथमिकताको क्षेत्र हुनु, स्थानीयको लगानी आकर्षण हुनु, ३२०० मे.वा. भन्दा बढी क्षमताको अनुमति लिई सकेको अवस्था हुनु, अन्तर्देशीय प्रसारण लाइनको निर्माण अगाडी बढ्नु, जलस्रोतको परिमाण र वार्षिक flow variation मा अनुकूलता रहनु, विद्युतको आन्तरिक बजार वृद्धि हुँदै जानु आदि प्रमुख अवसर हुन्।

१.४. नीति निर्माणको आवश्यकता पहिचान

संविधान र कानून बमोजिमको प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयन र ऊर्जा क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गरी समग्र आर्थिक, सामाजिक विकास र नागरिकलाई आधारभूत सेवा प्रदान गर्न प्रदेशले तदनुकूलका नीतिगत, कानूनी संरचना निर्माण गर्न अपरिहार्य भएकोले यस प्रदेशको नवीकरणीय ऊर्जा नीतिको आवश्यकता परेको छ।

संविधानको धारा २३२ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको सम्बन्ध, सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयका सिद्धान्तमा आधारित हुने उल्लेख गरिएको छ। यस परिप्रेक्षमा ऊर्जा पहुँच, मिश्रण, प्रयोग र दक्षताका लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीयतहका ऊर्जा विकासका लक्ष्यहरु प्रभावकारी रूपमा हासिल गर्न प्रदेश सरकारले समन्वयात्मक र नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्न अपरिहार्य भएकाले प्रदेशस्तरको ऊर्जा नीति निर्माण गर्न आवश्यक भएको छ। एकीकृत तथा प्रभावकारी समन्वय र अन्तरसम्बन्धको प्रणालीगत तथा संरचनागत प्रबन्धलाई व्यवस्थित गर्न र सुनिश्चित गरी कार्यक्रममा दोहोरोपना हुन नदिन, समग्र आर्थिक लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुगोस् भन्ने उद्देश्यले प्रदेश सरकारले नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्धन र विकास गर्न यो नीतिको तर्जुमा गरेको छ।

प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७९ बमोजिम प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई प्रदेशस्तरका ऊर्जा तथा विद्युतसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, नीति, कानून, मापदण्ड, गुरुयोजना, योजना तर्जुमा तथा विकास, सञ्चालन, मर्मतसम्भार, समन्वय, महसुलको आधार निर्धारण र नियमनको जिम्मेवारी दिइएको छ। त्यस्ता ऊर्जा र विद्युत सेवा प्रदायकहरुमा निजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानीको प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति, मापदण्ड र नियम तर्जुमा गर्नुपर्ने जिम्मेवारी दिइएको छ।

प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७९ बमोजिम नवीकरणीय ऊर्जाको विकास सम्बन्धी भूमिका कार्यान्वयन गर्न यो नीतिको तर्जुमा गरिएको छ। साथसाथै राष्ट्रिय ग्रामिण ऊर्जा नीति र अन्य सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति र कानूनहरु, सबैका लागि स्वच्छ भान्सा र उज्यालो अभियान सम्बन्धी नेपालको प्रतिवद्धता, दिगो विकास लक्ष्य र सबैका लागि दिगो ऊर्जाको अभियानलाई सफल र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न प्रदेशको योगदान अपरिहार्य भएकोले यो नीति तर्जुमा गरिएको छ। प्रदेशभित्र नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन तथा विकास गरी जनजीवनमा सुधार ल्याउने ध्येय हासिल गर्न तदनुकुलको प्रादेशिक नीति, योजना, कानून, संरचनागत व्यवस्था अपरिहार्य भएकाले यस नीतिको आवश्यकता परेको छ। उल्लिखित विषयका अतिरिक्त यस नीतिको मूलभूत आवश्यकता देहाय बमोजिम रहेका छन्:-

क) प्रदेश ऊर्जा योजनामा नवीकरणीय ऊर्जाका प्रविधिहरुको मूलप्रवाहीकरण गर्न,

ख) प्रदेशमा नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्धनका लागि प्रभावकारी र दिगो संस्थागत संरचना विकास गर्न,

- ग) वर्तमान सन्दर्भमा परम्परागत इन्धन,आयातित जैविक इन्धन र राष्ट्रिय प्रसारणबाट ऊर्जाको आपूर्ति र खपत घटाउन,
- घ) जैविक इन्धनको आयात कम गर्ने र परम्परागत इन्धनका खपत घटाइ दिगो व्यावसायिक ढाँचामा ऊर्जा क्षेत्रको विकास गर्न,
- ङ) नवीकरणीय ऊर्जाका परियोजना/प्लान्टहरुमा निजी क्षेत्रका लगानीका आकर्षण र व्यापारिक सञ्चालनको प्रवर्धन गर्न,
- च) नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिहरुको प्रवर्धनका लागि अनुदानका निर्भरतालाई घटाउन,
- छ) प्रदेश क्षेत्रमा नवीकरणीय ऊर्जाको सम्भाव्यता पहिचान गरी यसको प्रवर्धन र विकासका लागि सङ्घीय सरकार,वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र,स्थानीय तह तथा अन्य निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्न ।

१.५. परिभाषा

बिषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नीतिमा,-

- (क) "संविधान"भन्नाले नेपालको संविधान सम्झनुपर्छ ।
- (ख) "नीति"भन्नाले कोशी प्रदेशको नवीकरणीय ऊर्जा नीति, २०८१ सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "नवीकरणीय ऊर्जा"भन्नाले सौर्य ऊर्जा (सौर्य फोटोभोल्टेइक,सौर्य तापीय ऊर्जा,वायु ऊर्जा,जैविकऊर्जा (बायोमास, बायोग्याँस, बायोफ्युल, फोहोरबाट उत्पादित ऊर्जा, बायोजेनिक ग्याँस),सुधारिएको पानीघट्ट,हाइड्रोजन ऊर्जा,भूतापीय ऊर्जा तथा जलस्रोतबाट उत्पादित विद्युत सम्झनु पर्छ । सो शब्दले नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा तथा प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी नवीकरणीय ऊर्जाका स्रोत भनी तोकेका अन्य स्रोतबाट उत्पादित ऊर्जासमेतलाई जनाउँछ ।
- (घ) "ऊर्जा दक्षता" भन्नाले ऊर्जाको उत्पादन कम लागतमा उपलब्ध भएका कच्चा पदार्थबाट बढी भन्दा बढी ऊर्जा उत्पादन गर्ने र ऊर्जा खपतमा उपभोक्ताले तिर्ने महसुल कमी भइ कम खपतबाट बढी ऊर्जा प्राप्त हुने अवस्था,वा उत्पादन र सेवाका लागि उपलब्ध ऊर्जाका आवश्यकताका परिमाणलाई घटाउने अवस्था सम्झनु पर्छ ।

(ड) “प्रादेशिक स्तरका आयोजना” भन्नाले प्रदेशभित्र नवीकरणीय ऊर्जा प्रणालीहरू जसले एक गाउँपालिका तथा नगरपालिका भन्दा बढी गाउँपालिका तथा नगरपालिकामा सेवा पुर्याएका वा एक मेगावाट क्षमताभन्दा ठूला प्रादेशिक स्तरका आयोजना सम्झनु पर्छ।

२. नीति-मार्गदर्शन

यस नीति देहाय बमोजिमको मार्गदर्शक, सिद्धान्त, आधारहरूकोदृष्टिकोणबाट निर्देशित हुनेछ।

२.१. नीति निर्माणका मार्गदर्शक सिद्धान्त तथा आधारहरू

२.१.१. उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन र उपलब्धिको न्यायोचित वितरण,

२.१.२ सबैको लागि किफायती, पर्याप्त, सर्व सुलभ, विश्वसनीय, वातावरण अनुकूल, गुणस्तरीय तथा दिगो ऊर्जा विकास,

२.१.३ ऊर्जा विकासमा स्थानीय जनसहभागिता अभिवृद्धि,

२.१.४ सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा ऊर्जा विकासका लागि पुँजी परिचालन र लाभ सुनिश्चतता,

२.१.५ ऊर्जा क्षेत्र सम्बन्धी प्राविधिक मानव पुँजी निर्माण मार्फत उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी वृद्धि,

२.१.६ ऊर्जा क्षेत्रमा अध्ययन तथा अनुसन्धानको प्रवर्धन तथा उपयुक्त प्रविधिको उपयोग,

२.१.७ प्राकृतिक स्रोत र साधनको संरक्षण र वातावरणीयहासबाट निम्तिने जोखिमको न्यूनीकरण,

२.१.८ जिम्मेवारी, स्रोत साधन र प्रशासनको अन्तर सरकारी साझेदारी, समन्वय र सहकार्य,

२.१.९ नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताको कार्यान्वयन।

२.२. दूरदृष्टि

ऊर्जामा सुरक्षित एवम् आत्मनिर्भर प्रदेश।

२.३. लक्ष्य

आधुनिक एवम् नवीकरणीय ऊर्जाको पहिचान, विकास तथा विस्तार गरी पर्याप्त, प्रभावकारी, सर्व सुलभ एवम् भरपर्दो ऊर्जाको माध्यमबाट प्रदेशको जीवनस्तर सुधार तथा आर्थिक विकास गर्ने।

२.४. उद्देश्य

- २.४.१ प्रदेशवासी नागरिक घरधुरीहरूमा आधुनिक र नवीकरणीय ऊर्जा पहुँचमा वृद्धि गर्नु,
- २.४.२ नवीकरणीय ऊर्जाको विकास र विस्तार गरी समग्र ऊर्जा सेवाको गुणस्तरियता र विश्वसनीयतामा सुधार गर्नु एवम् टेवा पुर्याउनु,
- २.४.३ नवीकरणीय ऊर्जा र ऊर्जा दक्षता क्षेत्रको सक्षम बजार-विकासमार्फत रोजगारी, आयआर्जन र उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि गर्नु,
- २.४.४ प्रदेशका नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापन तथा जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउन आर्थिक र सामाजिक क्रियाकलापहरूसँग नवीकरणीय ऊर्जालाई आवद्ध गर्नु,
- २.४.५ प्रदेशमा नवीकरणीय ऊर्जाका विकास, विस्तार र प्रवर्धनका लागि आवश्यक कानुनी तथा संस्थागत संरचनाको स्थापना एवं संरचनागत सुदृढीकरणका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।
- २.४.६ नेपाल पक्ष राष्ट्र भएको नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयको सन्धि सम्झौता तथा प्रतिवद्धता कार्यान्वयन गरी नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादन र वितरणमा जनसहभागिता र सामाजिक न्याय कायम गर्नु।

२.५. रणनीतिहरू

- २.५.१ सुरक्षित, दिगो, भरपर्दो र पर्याप्त ऊर्जामा नागरिकको सहज र सुलभ पहुँच सुनिश्चित गरी नागरिकको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक जीवनस्तरमा सुधार ल्याइनेछ। (२.४.१)
- २.५.२ निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी र समन्वयमा नवीकरणीय र आधुनिक ऊर्जाका स्रोतहरूको पहिचान गरी गुणस्तरीय एवम् विश्वसनीय ऊर्जाको विकास तथा विस्तार गरिनेछ। (२.४.२)
- २.५.३ नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादन तथा बजारीकरणको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना, आयआर्जन र उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याइनेछ। (२.४.३)

२.५.४ नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोगलाई आर्थिक तथा सामाजिक क्रियाकलापमा आबद्ध गरिनेछ। (२.४.४)

२.५.५ प्रदेशमा नवीकरणीय ऊर्जा विकास, विस्तार र प्रवर्धनको लागि आवश्यक कानून तर्जुमा, संस्थागत प्रबन्ध एवम् क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। (२.४.५)

२.५.६ नेपालले नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौतामा गरेको प्रतिबद्धता अन्तर सरकारी साझेदारी, समन्वय र सहकार्य मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। (२.४.६)

२.५.७ नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादनको लागतमा तथा बिक्रीबाट आर्जन हुने लाभमा स्थानीय जनता, कृषक, व्यापारी, व्यवसायी एवम् लगानी कर्ताको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। (२.४.६)

२.६. कार्यनीतिहरू

२.६.१ वातावरण मैत्री विकास,सुलभ र सबैका लागि उपलब्ध उपयुक्त नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि, सेवा विस्तार र विद्युत् खपत (जस्तै: जलविद्युत्, सौर्य ऊर्जा, विद्युतीय चार्जिङ्ग स्टेसन तथा बेट्री,विद्युतीय शवदाह गृह,खानेपानी शुद्धीकरण गर्ने उपकरण,CNG/वायोग्याँस प्लान्ट आदि) हरूमा जोड दिइनेछ। (२.५.१)

२.६.२ प्रदेशस्तरका अफ ग्रिड र साना नवीकरणीय ऊर्जा प्रणालीलाई राष्ट्रिय प्रसारणसँग जोड्न आवश्यक पहल र सहयोग गरिनेछ। (२.५.१)

२.६.३ राष्ट्रिय प्रसारण विस्तार र उपलब्ध भएको अवस्थामा प्रदेशस्तरमा नवीकरणीय ऊर्जाबाट विद्युत् उत्पादन प्रणालीलाईविद्युत् खरिद सम्झौता (पि.पि.ए) गरी ऊर्जा खरिद र बिक्रीका प्रबन्ध मिलाइनेछ। (२.५.१)

२.६.४ नवीकरणीय ऊर्जा विकासका लागि स्वदेशी बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट पूँजी परिचालन गर्न वित्तीय औजारहरूको प्रयोग गरिनेछ। (२.५.२)

२.६.५ स्थानीय तहहरूका स्वीकृत वार्षिक योजनाको आधारमा प्रदेश सरकारले स्थानीय तहहरूलाई नवीकरणीय ऊर्जा प्रणालीहरूको लागि अनुदान उपलब्ध गराइनेछ। (२.५.२)

- २.६.६ नवीकरणीय ऊर्जा परीक्षण केन्द्रद्वारा गुणस्तर निर्धारण परीक्षण र गुणस्तर नियन्त्रणका लागि नवीकरणीय ऊर्जाका उत्पादन र सेवाहरूका गुणस्तर सुनिश्चित गरिनेछ। (२.५.२)
- २.६.७ प्रभावकारी नवीकरणीय ऊर्जा प्रणालीका गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्धन केन्द्र, दातृ निकाय र निजी क्षेत्रका सहयोगमा प्रारम्भिक अवस्थाका मापदण्ड तयार गरिनेछ। (२.५.२)
- २.६.८ परियोजनाको सहयोगका लागि बिमा, वातावरणीय र सामाजिक सुरक्षा जस्ता जोखिमन्यूनीकरण मापदण्डलाई बाध्यात्मक रूपमा पालना गर्नुपर्ने बनाइनेछ। (२.५.२)
- २.६.९ सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप नवीकरणीय ऊर्जा उपकरणहरूको उत्पादन, जडान र सञ्चालनमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रोत्साहित र अभिवृद्धि गर्न जोड दिइनेछ। (२.५.२)
- २.६.१० प्रदेशमा रहेका निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्थाहरूलाई आधुनिक, स्वच्छ र नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिहरूको विकास र विस्तारमा लाग्न प्रोत्साहित गरिनेछ। यस्ता क्रियाकलापहरूमा प्रदेश सरकारले सहजीकरण र प्रवर्द्धनको भूमिका निर्वाह गर्नेछ। (२.५.२)
- २.६.११ प्रदेशभित्र नवीकरणीय ऊर्जाको विकास र प्रवर्द्धनको लागि यस क्षेत्रमा सार्वजनिक प्रयासको अतिरिक्त सहकारी, उपभोक्ता समूह, गैरसरकारी संस्थाहरू र निजी क्षेत्रका संलग्नता बढाइनेछ। (२.५.२)
- २.६.१२ नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादन तथा बजारीकरणमा स्थानीय समुदायको ज्ञान, अध्ययन अनुसन्धान, सीप र प्रविधिको उपयोगलाई प्रोत्साहन गरी रोजगारी सिर्जना, आयआर्जन र उत्पादकत्व वृद्धि गरिनेछ। (२.५.३)
- २.६.१३ नवीकरणीय ऊर्जा प्रणाली र सेवाहरूका लागि अनुदानको व्याज, अनुमानित कर वा प्रत्यक्ष अनुदान सम्बन्धी प्रावधान र निजी लगानीलाई परिचालन र सार्वजनिक कोषका प्रभावकारी प्रयोग गर्न नवीनतम स्मार्ट अनुदान अवधारणा समेत समावेश गरी प्रदेश सरकारको प्रदेशस्तरीय अनुदान परिचालन संयन्त्रको विकास गरिनेछ। (२.५.३)

- २.६.१४ नवीकरणीय ऊर्जासँग सम्बन्धित आधुनिक ज्ञान, सीप र प्रविधिलाई स्वदेशमा भित्र्याइनेछ। नेपाल सरकारसँग स्वीकृति लिइ नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानीलाई परिचालन एवं प्रोत्साहित गरिनेछ। (२.५.३)
- २.६.१५ आधुनिक र नवीनतम नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिहरू र सेवाहरूको थालनी गर्न प्राज्ञिक संस्थाहरू र निजी क्षेत्रका फर्महरूलाई सहयोग उपलब्ध गराइनेछ। (२.५.३)
- २.६.१६ नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिमा आधारित प्रदेशस्तरीय आर्थिक र औद्योगिक क्रियाकलाप (जस्तै: वायु/हाइड्रो पावरका उपकरणहरू, ऊर्जा सञ्चित गर्ने उपकरणहरू) हरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। (२.५.४)
- २.६.१७ नवीकरणीय ऊर्जाको समुचित उपयोग मार्फत कृषि, उद्योग, व्यापार र व्यावसायिक क्षेत्रको प्रवर्धन गरिनेछ। प्रदेशस्तरीय औद्योगिक ऊर्जाको मागलाई समर्थन गर्न प्रदेशस्तरीय उत्पादित ऊर्जा सार्वजनिक र निजी क्षेत्रसँगको समन्वय र सहकार्यमा उद्योगहरूलाई उपलब्ध गराउन प्रबन्ध गरिनेछ। (२.५.४)
- २.६.१८ नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्धन र विकासका लागि नवीकरणीय ऊर्जा नीतिमा उल्लिखित प्रावधान बमोजिम यस नीतिका आधारमा प्रदेशस्तरीय नवीकरणीय ऊर्जा ऐनको तर्जुमा गरिनेछ। नेपाल सरकारको नवीकरणीय ऊर्जा नीतिसँग तादात्म्यता सुनिश्चित गरिनेछ। (२.५.५)
- २.६.१९ प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय अन्तर्गत विद्यमान सिँचाइ तथा ऊर्जा महाशाखा र यस अन्तर्गतका डिभिजन कार्यालयमार्फत प्रदेश र स्थानीय तहका सरोकारवालाहरूको नवीकरणीय ऊर्जा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास गरिनेछ। यस कार्यका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षमा आवश्यक कार्यक्रम र बजेट व्यवस्था गरिनेछ। (२.५.५)
- २.६.२० प्रदेशस्तरमा नवीकरणीय ऊर्जासँग सम्बन्धित प्रविधिहरू र आयोजनाहरूको विवरण समेतसमावेश हुने गरी एवं नेपाल सरकार र स्थानीय तहका ऊर्जा तथ्याङ्कसँग तादात्म्य हुने गरी ऊर्जाका तथ्याङ्क र सूचना केन्द्र स्थापनाका लागि आवश्यक कार्य गरिनेछ तथा तथ्याङ्क र सूचना केन्द्र सर्वसाधारणकालागि सहज र पहुँच योग्य बनाइनेछ। (२.५.५)

- २.६.२१ मानव संसाधन विकास क्रियाकलापहरूमा फत नवीकरणीय ऊर्जा विकासका लागि दक्षता अभिवृद्धि तालिम र जनचेतना अभिवृद्धिका लागि प्राज्ञिक संस्थाहरूका क्रियाकलापहरूलाई एकीकृत गरी प्रदेशमा मानव संसाधन विकास र व्यवस्थापन गरिनेछ। (२.५.५)
- २.६.२२ नवीकरणीय ऊर्जा परियोजनाहरूका समग्र योजना चक्र व्यवस्थापन अर्थात् योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि स्थानीय तहहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। (२.५.५)
- २.६.२३ प्रदेश सरकारले नेपाल सरकार र स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा नवीकरणीय ऊर्जाक्षेत्रसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको पालना र कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ। (२.५.६)
- २.६.२४ स्थानीय तहको सहकार्यमा प्रदेशस्तरीय नवीकरणीय ऊर्जाहरूको स्रोत नक्साकन तयार गरि नियमित रूपमा अद्यावधिक गरिनेछ। (२.५.६)
- २.६.२५ नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रको विकास, प्रवर्धन र सेवाको विस्तारमा पारदर्शिता, उत्तरदायी, सामाजिक न्याय, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण एवं मूलप्रवाहीकरणका सिद्धान्तहरूलाई जोड दिइनेछ। (२.५.७)
- २.६.२६ नवीकरणीय ऊर्जाको विकास, प्रवर्धन र सेवा विस्तारमा विशेष गरी विपन्न, जोखिम तथा सीमान्तकृत समूहका जनसङ्ख्यालाई लाभ पुग्ने निश्चितता गरिनेछ। (२.५.७)
- २.६.२७ नवीकरणीय ऊर्जा विकास, प्रवर्धन र ऊर्जा सेवामा महिला, आदिवासी जनजाति, गरिब र पछाडि पारिएका समूहलाई उनीहरूको जनसङ्ख्याको अनुपातमा निर्णय प्रक्रियामा संलग्न गराइनेछ। (२.५.७)
- २.६.२८ नवीकरणीय ऊर्जाको समग्र प्रक्रियामा महिला, गरिब र पछाडि पारिएका समूहलाई उनीहरूको जनसङ्ख्याको अनुपातमा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। (२.५.७)
- २.६.२९ महिला, गरिब र पछाडि पारिएका समूहलाई स्थानीय आर्थिक क्रियाकलापहरूसँग आबद्ध गर्नका साथै नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रको सुधारबाट उनीहरूका जीवनस्तरमा सुधार ल्याइनेछ। (२.५.७)

३. नीति कार्यान्वयनका आधारहरू

३.१. संस्थागत संरचना र जनशक्ति

३.१.१ प्रदेशका नवीकरणीय ऊर्जा विकाससम्बन्धी भूमिका र जिम्मेवारीको प्रभावकारी सम्पादन र अन्तर सरकार समन्वयका लागि देहाय बमोजिम प्रदेश ऊर्जा विकास समन्वय समितिको गठन गरिनेछ-

क. मन्त्री, ऊर्जा क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय	अध्यक्ष
ख. सचिव, ऊर्जा क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय	सदस्य
ग. प्रदेश प्रतिनिधि, गाउँपालिका महासंघ र नगरपालिका महासंघ	सदस्य
घ. प्रतिनिधि, ऊर्जा विकास व्यवसायी संघहरू मध्ये तोकिएको	सदस्य
ङ. प्रतिनिधि, उद्योग, पर्यटन, बन तथा वातावरण	सदस्य
च. प्रतिनिधि, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य
छ. आवश्यकता अनुसार नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायका प्रतिनिधि, नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रका विज्ञ, निजी क्षेत्रका प्रतिनिधि, जिल्ला समन्वय समितिका प्रतिनिधि र विज्ञ कर्मचारीहरू मध्येबाट एकजना	सदस्य
ज. सिंचाई तथा ऊर्जा विकास महाशाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

३.१.२ प्रदेश ऊर्जा विकास समन्वय समितिले आफूले गरेका कामहरूको प्रतिवेदन ऊर्जा क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयबाट तयार गरी प्रदेश ऊर्जा विकास समन्वय समितिको सचिवालयमार्फत प्रदेश समन्वय परिषदमा पेश गरिनेछ।

३.१.३ यस नीतिमा भएको प्रावधानको कार्यान्वयनको लागि सकेसम्म आन्तरिक जनशक्तिको परिचालन गरिनेछ। आवश्यकता अनुसार निजी क्षेत्रमा आवद्ध जनशक्तिको परामर्श र सहयोग लिइनेछ।

३.२. वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन

- ३.२.१ प्रदेशस्तरमा नवीकरणीय ऊर्जा परियोजनाहरूको विकास र प्रवर्द्धनका लागि उपयुक्त र आवश्यक बजेटको प्रबन्ध मिलाइने छ।
- ३.२.२ बैकल्पिक ऊर्जा मूल्यांकनका केन्द्रसँगको सहकार्य र सहयोगमा कार्बन व्यापारको संयन्त्रमार्फत नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्द्धन र विकासका लागि पर्याप्त राजस्व परिचालन र विनियोजनको पहल गरिनेछ।
- ३.२.३ नेपाल सरकारबाट नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन र विकासका लागि प्राप्त शर्त अनुदान नवीकरणीय ऊर्जा विकासका लागि मात्र उपयोग गरिनेछ र वित्तीय हस्तान्तरण र समानीकरण अनुदानबाट प्राप्त रकमको निश्चित अंश आवश्यकता र उपयुक्तताका आधारमा नवीकरणीय ऊर्जा विकासको क्षेत्रमा लगानी सुनिश्चित गरिनेछ।
- ३.२.४ नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा सार्वजनिक कोषबाट प्रदान गरिने अनुदान परिचालन गर्दा नवीकरणीय ऊर्जाको विकास, प्रवर्द्धन र विस्तारका लागि सार्वजनिक-निजीसाझेदारी मार्फत लगानी परिचालन गरिनेछ।
- ३.२.५ अन्तर सरकारीस्तरमा अर्थात् नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबीच, प्रदेशभित्रका स्थानीय तहहरू बीच आवश्यकताका आधारमा नवीकरणीय ऊर्जा आयोजनाहरूको संयुक्त रूपमा निर्माण, सञ्चालन र संयुक्त लगानी गर्न प्राथमिकता दिइनेछ। यस्ता परियोजनाहरू संचालनका लागि छुट्टै अनुदान संयन्त्र, कार्यान्वयन ढाँचा र स्रोत परिचालन संयन्त्र मार्फत प्रदेश सरकारले लगानी गर्न सक्नेछ।
- ३.२.६ नेपाल सरकारमार्फत निर्धारित प्रक्रिया बमोजिम दातृ राष्ट्रहरू वा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूबाट नवीकरणीय ऊर्जा विकास र प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा थप सहायता परिचालनका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ।
- ३.२.७ नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रका समग्र विकास र प्रवर्द्धनका लागि माथि उल्लिखित स्रोतका अतिरिक्त अन्यस्रोतहरूबाट पनि कोषमा रकम आर्जन गरी परिचालन गरिनेछ।

३.३. कानूनी व्यवस्था

नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि नेपालको संविधान, नेपाल कानून अन्तर्गत रहेर सङ्घीय सरकार र स्थानीय तहसँगको समन्वयमा प्रदेश र

स्थानीय तहमा आवश्यक कानून, रणनीति, कार्यनीति, निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन र योजनाहरू तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ।

३.४. अन्तर नीति समन्वय

नेपालको संविधान, प्रचलित नेपाल कानून, नेपाल सरकारको राष्ट्रिय नीति, प्रदेश कानून, प्रादेशिक नीति, स्थानीय तहको नीति तथा कानूनसँग तादात्म्यता कायम हुने गरी यस नीतिको कार्यान्वयन गरिनेछ।

३.५. अन्तर मन्त्रालय समन्वय

यस नीतिमा भएको व्यवस्थाको कार्यान्वयनको लागि अन्तर मन्त्रालय समन्वय गर्नेछ।

३.६. जोखिम व्यवस्थापन

३.६.१ यस नीतिमा भएका प्रावधानहरूको कार्यान्वयनमा देहाय बमोजिमको जोखिमहरू रहेका छन्।

(क) समन्वय र सहकार्य न्यून रहनु,

(ख) स्रोत साधनको अभाव,

(ग) जनशक्ति परिचालनमा चुनौती,

३.६.२ सङ्घ र स्थानीय तहसँगको समन्वय, सहकार्य र सहजीकरणका लागि स्पष्ट च्यानलको प्रबन्ध गरिनेछ। समयमा नै बजेटको बाँडफाँट गरी कार्यान्वयनको लागि पठाइनेछ। रिक्त दरबन्दी पदपूर्ति गरी तालिमको माध्यमबाट जनशक्तिलाई तयार गरिनेछ।

४. नीति अनुगमन, समीक्षा तथा पुनरावलोकन

४.१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

नीतिको कार्यान्वयनको आवधिक रूपमा अनुगमन तथा समीक्षा गरिनेछ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ऐन, २०८० ले तोकेको आधार र विषयमा रहेर अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सरोकारवाला पक्षको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।

४.२. नीति समीक्षा तथा पुनरावलोकन

यस नीतिको कार्यान्वयनका सन्दर्भमा प्राप्त अनुभवका आधारमा थप प्रभावकारीता र उपयुक्तता कायम गर्न प्रत्येक पाँच वर्षमा वा आवश्यकता अनुसार जहिलेसुकै मूल्याङ्कन र समीक्षा गरी समसामयिक पुनरावलोकन, परिमार्जन तथा सुधार गर्दै लगिनेछ।